

ז. השלמה לנושא "משק כנפי הטעות" (על מלחמת 73 של אבירם ברקאי)

סימוכין: 0124-16
25 ינואר 2016

אל: אבנר כהן

השלמה לנושא "משק כנפי הטעות" של אבירם ברקאי

* יוזמת השלום המצרית מ- פבר' 73.

משונה, שהצעה להסכם על הסדר-ביניים בין מצרים לישראל, **בשנת 1971**, שעלתה לדיון ובחינה, ביוזמת שרהב"ט – משה דיין, הוכנה במטכ"ל/אג"ם והוצגה לדיון בפורום מטכ"ל עם שרהב"ט, כתכנית פעולה אפשרית, ואף נדונה, לאחר מכן, אצל רה"מ – גולדה מאיר, איננה מוזכרת כלל. לו היו מביאים, כרקע, את אשר קרה עם הדיון לעיל, ניתן היה להבין "לאן נושבת הרוח" המדינית – צבאית, של הקברניטים. (ראה בפרק ג' של ספרי).

* **מהי תכנית ההתקפה המצרית?** המודיעין הציג לנו שתי תכניות: האחת "המורחבת" – בה ההתקפה המצרית מבקשת להגיע עד לאחר המעברים (ג'ידי ומיתלה) מזרחה, ולעבר רפיידים; והשנייה "המצומצמת" – בה הכוונה להגיע, בשני שלבים, מזרחה בקו כביש הרוחב (כ- 30 ק"מ מהתעלה). כאשר התכנית הראשונה נפסלה מהסיבה – ההנחה: אין למצרים את היכולת הצבאית לבצע זאת (יחד עם זאת לא פסלו שזו אפשרות שהמצרים היו חותרים להשיגה, באם המצב הצבאי בשטח היה מאפשר זאת). האפשרות השנייה, המצומצמת, השלב הראשון שלה, עשוי לכלול שטח של 10-15 ק"מ ממזרח לתעלה, לכל אורכה. במצב זה מצפים המצרים לתקיפות של צה"ל על מערכי ההגנה שלהם, התקפה זו, להערכתם, תיכשל עם אבדות רבות; ולאחר מכן יבוא השלב השני, המשך התקיפה לעבר כביש הרוחב (ומתנה במצב – גם אפשרות המשך מזרחה).

מבחינת סדר המהלכים, הדברים קרו במציאות, אך חלקם בתוצאות אחרות מהצפוי: לכוחותינו – העדר ההתרעה בזמן, המשגה של שעת "ש" אויב ב- 18:00 – גרם לאיחור בפריסת הכוחות הסדירים בקו התעלה, הצליחה המצרית מתחילה כמעט ללא התנגדות, והכוחות המצריים מתקדמים מהר מזרחה ונערכים להגנה.

בימי המלחמה 6-7 לאוק', מנסים הכוחות הסדירים, בפריסה רחבה וללא ריכוז כוחות, לבלום ולהדוף התוקפים, ללא הצלחה ותוך אבדות ניכרות.

ביום ה- 8 לאוק', **התקפת הנגד המרכזית של ישראל**: צה"ל תוקף עם כוחות המילואים והסדיר ונכשל. עד ה- 13 לאוק', יש כוחות ישראליים שתוקפים מערכי הגנה מצריים אך ללא הישגים של ממש. ועתה נערכים לקראת התקפה מצרית צפויה, ב-14 לאוק' מתקיימת ההתקפה המצרית, שניתן לשייכה לשלב השני של התכנית המצרית. צה"ל ערוך ומוכן כנגד תקיפה זו, ההתקפה נכשלת, ולמצרים אבדות כבדות. מבחינת צה"ל – במערכה הצבאית, חלה תפנית חיובית.

* **"מרגל העל" ו"האמצעים המיוחדים"**, פרט לפירוט שיחות, השמעת דעות וויכוחים, – אין תרומה ממשית בחומר של ברקאי. העובדות ידועות ומנומקות. ואני מנתח נושא זה בהרחבה בספרי. האם היה אשרף מרואן "מרגל כפול" – קשה לדעת את האמת. בתחילה הערכתי כי הוא לא היה מרגל כפול. כיום אני חושד כי הוא היה מרגל נאמן לישראל, עד הגעתו של סאדאת, ולאחר מכן (אינני יודע לקבוע מועד ספציפי), הוא שירת מהלך, מאד מתוחכם, עם סאדאת, כסיוע להשגת ההפתעה – צמצום זמן ההתרעה לישראל. אך אין לי כל הוכחה להערכה זו. (אני נוגע בנושא זה בעקיפין, כאשר אני בוחן האפשרות בה ישראל מצליחה לגייס המילואים מוקדם יותר, – במקרה כזה – מתי היו המצרים מפסיקים את "התרגיל" – ולא פותחים בהתקפה, או – מתי היו נאלצים להמשיך התרגיל-המלחמה. בשיחות עם הקצונה הבכירה של המצרים. אני בוחן נקודה זו. ראה בפרק ה').

* **כישלון המודיעין והאלוף זעירא** - הייתי חבר פורום מטכ"ל מהמחצית השנייה של שנת 69 ועד ולאחר מלחמת יוהכ"פ. הכרתי היטב את א.יריב כר' אמ"ן וכן את זעירא כר' אמ"ן. יותר מכך – לאחר גמר תפקידי כאלוף פיקוד הדרום נסעתי לשנת לימודים (79/78), בתכנית מיוחדת, באוניברסיטה סטנפורד – ארה"ב, וגרתי לא הרחק מזעירא שגם הוא היה בזמן זה בארה"ב, נפגשנו פעמים רבות ובעיקר שוחחנו עליו ועל אמ"ן, על המלחמה ועל הקברניטים (מדיני וצבאי). בקצרה אציין דברים עיקריים משיחותינו:

-- תיארתי את מעמדו במטכ"ל בהשוואה לא.יריב כר' אמ"ן. יריב - שקול, זהיר, מציג עמדה אך פתוח לדעות אחרות (לגביו, תמיד "מתגנבת" לאזני המאזינים התחושה, שדברים יכולים להתפתח, לא בדיוק כפי שמצפים). מתנהג כאיש מטה המבין את תפקידו כר' אמ"ן כחלק ממערכת מתואמת. לעומתו – זעירא, ממשיך לנהוג "כמפקד" – נחרץ בעמדותיו, מציג נושאים בהחלטיות, משכנע בדיונים (במיוחד כאשר עמדותיו מתגלים כנכונים), רואה את נושא המודיעין-אמ"ן כ"יחידה שלו", התאום עם גורמים אחרים, המצויים מחוץ ל"יחידה", לא ברמת עבודת - המטה הנדרשת.

זעירא הסכים עם התיאור שלי לזעירא
 – דברנו על הכישלון של אמ"ן, ששם דגש על האמירות הבאות - "האמנם המצרים רוצים ויכולים לתקוף ?" ו"בעיקר – מה הם האמצעים הנדרשים למצרים כדי שיוכלו לתקוף ?" או – ההנחה "כי בלי אמצעים אלה הם לא יתקפו", כלומר, הדגש כאן – נדרש מיידע שיאמת גם את **הכוונה** לפעול ואין להסתפק במיידע המצוי על **היכולת** לפעול- כמו: "הסימנים המעידים" וכל המיידע והנתונים שהשטח מציג - אכן האויב מוכן לפעול כבר עכשיו".
 דברנו על "הקונספציה", מרגל העל, ו"האמצעים המיוחדים", יחד וכל אחד לחוד, האם סייעו לאמ"ן (כקו התרעה אחרון) להתעקש על דעתם -, למרות "השטח הבוער" - שבהעדר הוכחה שאכן קיימת הכוונה לתקוף עתה, הם לא יתקפו.

זעירא הודה כי הוא טעה, והמודיעין נכשל במתן התרעה בזמן. יתכן ובצורה לא מודעת אכן חשבו וקיוו שיש להם צדדין את "קו ההתרעה האחרון" – (ולכן גם כיום שיש - 5 לאוק' בצר, צדדין היסטוריון ולאוור שאכן מדובר במלחמה);
זעירא בטוח כי מראשן אשרץ היה מראש כפול (לי אז לא הייתה דעה מאומה בנושא);
מבלי להיכנס לוויכוח - האם הופצלו "האמצעים המיוחדים" או לא הופצלו, הוא לא חושב שהם יכלו לתת התרעה בזמן או התרעה ככלל (גם באלף האפשרות של התנהגות צפויה בתראיל שתהיה בדומה להתנהגות זהה במצב מלחמה);
למרות האמירה כי הוא ואמ"ן טעו, טענתו העיקרית - אני קצין מטה, מילי הראטכ"ל ושרה"ט והממשלה. האם "השטח בצר" (וכל הנתונים על כך ניתנו צ"י אמ"ן), יכלו לפצול בניאוד לצמדתי (כפי שערך בתראיל המצרי באביב 73).
 לא דברנו על השפעת תוצאות מלחמת "ששת-הימים" על מדיניות-הביטחון והמשמעויות וההשלכות מכך, על ההכנות והתכניות שצריכים היו הדרג המדיני והצבאי לבצע לקראת מלחמה אפשרית.

הרצל שפיר

ח. "מלחמת ההתשה"

גיוורא-73-המשך (III)

26 פבר" 14

"מלחמת ההתשה"

מלחמת ההתשה הסתיימה רשמית ב- 7 אוגוסט 1970. מתי היא התחילה? יהיו שיטענו שעוד ביוני-יולי 1967 (כהמשכה של מלחמת ששת-הימים). מבחינת תקריות הירי, העובדה נכונה, אך אין ספק שביוני 67, לאחר סיום מלחמת ששת-הימים, נוצר מצב חדש בין מצרים וישראל.

ב- 8 מרץ 69, תקפו המצרים, בעיקר באש ארטילרית, את קו המוצבים בתעלה, משך כ- 6 שעות. ב- 9 מרץ 69, הגיב צה"ל בתקיפות נגד, בו נהרג (במקרה) רמטכ"ל מצרים – גנרל עבד אל-מונעם ריאד שביקר במוצב מצרי בתעלה. מצרים החלה את השלב המכריע של נאצר - "להתיש – להקיז דם"; כשלב האחרון לפני צליחת התעלה מזרחה – "מה שנלקח בכוח יוחזר בכוח" - ואכן נוצר מצב שונה – החלה "מלחמת ההתשה".

למעשה ההתשה התקיימה גם בגזרת ירדן ולבנון, אך עיקרה בסיני. מלחמה המתנהלת הרחק מהיישוב הישראלי, המוגן והשבע. חיילים נפגעים מדי-יום (בעיקר סדירים), ובמספרים ניכרים, והיישוב נוהג בשגרה. תופעה מיוחדת, עם השלכות חברתיות.

מלחמת ההתשה התבטאה בפעילות מצרית רצופה, שכללה: ירי ארטילרי מסיבי, תקיפות מהאוויר בגזרת סיני המערבית (בעיקר מוצבים ומחנות), פשיטות קומנדו, מארבים ומיקוש, ירי על תנועות בין אל/מ המוצבים - לאורך כול קו התעלה. **מצרים לא יכלה לפעול כנגד אזרחי ישראל בעורף.**

הפעילות הישראלית התבטאה ב: ירי ארטילרי (נחות בהרבה מהיכולת המצרית), ירי טנקים, **תקיפות ח"א** בקו התעלה – ובהמשך בעומק מצרים (מחנות – מתקנים, כולל אזרחיים); פשיטות רבות למטרות -איכות בעומק מצרים. **ח"א הישראלי יכול היה לפגוע באתרים – ערים אזרחיים מצריים.** **ספק, האיזון הצבאי בלחימה בסיני הושג ע"י ח"א הישראלי.**

מבין האירועים הרבים שקרו במלחמת ההתשה, מן הנכון לציין את עיקריהם:

* 29 אפריל 69 – הפלת עמודי מתח גבוה ליד העיר לוקסור. הקו המוביל חשמל לעמק הנילוס. * במהלך יולי 69 – קרבות אוויר, בגזרת צפון התעלה (העדר טק"א), הופלו כ- 20 מטוסי מיג מצריים. ח"א יוזם תקיפות רצופות על יעדי טק"א, מכ"מים, מוצבים וטנקים. מקיים שליטה אווירית בתעלה. * 19-20 יולי 69 – הפשיטה הישראלית על האי גרין, בצפון מפרץ סואץ.

* 9 ספטמבר 69 – פשיטה משורינת ישראלית לדרום מפרץ סואץ לראס זעפרנה. המטרה – להציג את "הבטן הרכה" של מצרים ולחייבה להקצות כוחות להגנת העורף החשוף. בעקבות פעולה זו הודחו הרמטכ"ל, מפקד ח"א וח"י המצריים, (ונאצר עצמו קיבל התקף-לב). מרבית הפשיטות האחרות שבוצעו במהלך מלחמה זו, כיוונו גם למטרה זו – פגיעה בעורף הלא מוגן של מצרים.

* ב- 11 ספטמבר 69, הגיבו המצרים על הפשיטה המשורינת במפרץ סואץ ע"י תקיפה של כ- 60 מטוסים, על מתקנים, מחנות ומוצבי צה"ל בגזרת התעלה. כ- 11 מטוסים מצריים הופלו.

* 25 דצמבר 69 – ח"א משמיד סוללות טק"א באזור קהיר. למחרת ב- 26 דצמבר פושט צה"ל ותופס מכ"ם חדיש 12-P. מסוף דצמבר 69 ובמהלך החודשים עד אפריל 70, יזמה ישראל תקיפות מחנות ומתקנים בעומק מצרים. אין ספק, תקיפות ח"א בעומק מצרים, הציגו את עליונות ח"א של ישראל, נוכח אי יכולת מצרים לתת מענה הגנתי או התקפי הולם.

* ב- 12 בינואר 70 - כיבוש האי שדואן (במרחב שארם-א-שייח) ופינויו אחר כך.

*** מצרים, המחפשת מענה לעליונות הישראלית בחזית המצרית, ולתקיפות ח"א לעומק מצרים, פונה בבהילות, לקבלת עזרה וסיוע מהסובייטים.**

בצה"ל, לא היה ויכוח מעמיק "האם נכון לתקוף בעומק מצרים ומה תהיה המשמעות המדינית-צבאית לתקיפה כזו?". האם צה"ל, לו ידע – העריך כי הדבר יביא בהמשך למעורבות סובייטית שתבטא אחר כך בשליטה מלאה של הטק"א הסובייטי החדש בקו – התעלה, וישפיע באופן מכריע על ימי הלחימה הראשונים בתעלה, היה בכל זאת מחליט לתקוף בעומק מצרים? **עובדתית - התקיפות לעומק נתנו לצה"ל את האיזון הצבאי הנדרש כנגד העוצמה המצרית הקרקעית – הפיזית. האם המצרים, - היו בכל מקרה פונים לסובייטים לקבל סיוע כנגד העליונות האווירית של ח"א הישראלי בסיני, כדי שיוכלו להתחיל במלחמה? יש להניח שכן.**

*** פברואר 70, המעורבות הסובייטית מתבטאת בשליחת כוחות נ.מ. – טק"א SA-3, טייסות יירוט מיג 21 ומטוסי מיג 25 למצרים. צה"ל מגלה תחילה את העבודות בשטח, אך לא מזהה תכליתן, כעמדות טק"א. ורק במרץ 70, ח"א תוקף עמדות אלה בבנייתן, גורם לאלפי נפגעים, העובדים בשטח, אך לא יכול למנוע הקמתן.**

*** במאי 70 נופלים 5 מטוסי פנטום מאש הטק"א. ח"א תוקף את נמל ראס-בנאס, מטביע משחתת מצרית; * ב-30 מאי – פשיטות מצריות בקו התעלה (18 חיילי צה"ל נהרגים ו-3 נפלו בשבי). כתגובה ח"א תוקף את הגזרה הצפונית והמרכזית של מצרים בקו התעלה.**

*** ב-11 יוני 70 - תקיפה צה"לית, בכוח משולב (חי"ר, שריון, אוויר) בגזרה הצפונית. טיהור של כ-3 ק"מ של הקו-המצרי בגדה המערבית של התעלה.**

*** 30 יולי – קרב אווירי, הופלו 5 מטוסי מיג (עם טייסים סובייטים). * 3 אוגוסט 70 - ח"א תוקף סוללות טק"א.**

ב-23 יולי 70, ארה"ב מציעה לצדדים הפסקת-אש. המצרים נענו, אך התקריות נמשכו עד שב-7 לאוגוסט 70 מוכרזת הפסקת-אש, המופרת ע"י המצרים בהזזת מערך הטק"א (כ-14 סוללות), בליל 7-8 לאוגוסט, קדימה, כ-15-25 ק"מ מקו התעלה. משה דיין רתח מכעס ורצה להגיב, אך האמריקאים הסבירו – הרגיעו כי בהמשך, במהלך הפסקת האש, יהיו הסדרים נוספים בין הצדדים ולמיקום הנוכחי של הטק"א, לא תהיה כבר משמעות מעשית.

מי ניצח במלחמת ההתשה? למעשה אין מנצח במלחמה זו.

ישראל – לא יכלה למנוע התקיפות המצריות בגזרת התעלה. בקרב האש בקו התעלה זכתה האש-הארטילרית של המצרים. ח"א בתקיפותיו, כולל בעומק מצרים, איזן את המצב הצבאי בשטח. ישראל הצליחה לקיים המטרה – מצרים לא כבשה כל קרקע ממזרח לתעלה. מספר הנפגעים במלחמה זו היה גדול - 968 הרוגים, 3,730 פצועים, כולל גם את הגזרות האחרות (ירדן ולבנון) ומתייחס לכל התקופה. בעוד שהנפגעים בקו התעלה היו: 838 הרוגים, 3,198 פצועים, (כולל אזרחים).

מצרים - לא יכלה להכריע באש את המוצבים ושגרת הפעילות המבצעית של צה"ל בקו התעלה. אך הצליחה לגרום לאבדות ניכרות לישראל. תקיפות ח"א הישראלי גרמו למצרים אבדות קשות בכוח אדם, במתקנים ובציוד רב. התקיפות והפשיטות הרבות לעומק מצרים חייבו את המצרים להגן על "הבטן הרכה" של מצרים, בעומק המדינה ובגזרת מפרץ סואץ עד שארם-א-שייח. הסיוע הסובייטי אפשר למצרים, בסופו של דבר, לעמוד כנגד ח"א הישראלי. התכנית של נאצר לצלוח – התעלה מזרחה, נמנעה. קידום מערך הטק"א קדימה בגזרת התעלה, נותנת למצרים יתרון גדול, במידה והלחימה כאן תתחדש.

מה למדו הצדדים ממלחמה זו?

מצרים -

לארטילריה המצרית יתרון כמותי ניכר. הארטילריה הישראלית מדויקת אך חסרת עוצמה.

* ניתן לצלוח התעלה, למעשה כמעט לכול אורכה. מוצבי צה"ל לא יכולים למנוע צליחה מצרית. הישראלי בלחימה - תפקיד מכריע. מניעת שליטתו בגזרת התעלה הכרחית להצלחת הצליחה.

* השריון הישראלי פועל בפריסה גיזרתית. נע לעמדות-אש ממרחק מסוים (7-15 ק"מ). פגיע לנ"ט ארוך טווח ולמיקוש. חיזוק הנ"ט. ביחידות החי"ר – המצריות, חיוני ביותר.

* שגרת הפעילות המבצעית והמנהלתית של צה"ל בגזרת התעלה - ידועה. היכרות השטח **ממזרח לתעלה** ע"י סיירים ומפקדים – טובה. (בהמשך, בידי המצרים מפת שליטה - קודים בסיני, של צה"ל).

* ההגנה הישראלית, בשלב הנראה כיום, מתבססת על מוצבים בגדה המזרחית של התעלה (עם יכולת תגבורם בטנקים), ועל ריכוזים של שריון בעומק המתוכננים לפרוס, לאורך כל קו התעלה, בעמדות קדמיות (1-3 ק"מ מהתעלה), לסייע למוצבים בקו ולתקוף צליחה מצרית בקו התעלה. אין מערכת הגנה סדורה בעומק. מטרת מצרים בצליחת התעלה מזרחה (עדיין בדיון פנימי), האפשרויות: כיבוש מחדש של כול סיני, **או** - עד קו וואדי אל-עריש, **או** - עד וכולל מעברי המתלה והגידי-רפידים, **או** עד 7-10 ק"מ מזרחה מהתעלה.

ישראל -

בנקודות הבאות:

* האם המעוז מסוגל לתרום למניעת צליחה מצרית את התעלה? **או** - האם מסוגל לעמוד ולשרוד מול תקיפות ארטילריות ואחרות, ולשמש כמוצב בנתוני בט"ש אך לא במלחמה? (ולמעשה ישמש כנוכחות מדינית בלבד ומיגון צבאי). ובאם זה המצב, מה עושים לקראת/בעת מלחמה? **המעוז** - האם נשאר במקומו, או מתוגבר בטנקים, או נסוג מהר ומוקדם ככל שניתן? על ידי מי ומתי תינתן הפקודה לכך?

* מהו גודל הסד"כ הסדיר הנדרש לבלימת צליחה מצרית? ("בלימה" - שלב הגנה ראשוני הבא למנוע מהמצרים את המשך הפריצה מהתעלה ומזרחה). האם 300 טנקים יספיקו? * תוך כמה זמן יגיעו כוחות המילואים מגיוס ועד הערכות, בגזרת התעלה, ומה יהיו משימותיהם?

* האמנם מערך ההגנה יתבסס רק על קו המעוזים בגדת התעלה, ללא עומק או קו הגנה שני - מרכזי (האמנם התעלה - "קו עצירה"?)

עד תחילת המלחמה תינתנה תשובות **לחלק** מהשאלות לעיל. על חלק לא תינתנה תשובות, ועל חלק מהתשובות - יעידו האירועים, כי לקחי מלחמת - ההתשה לא נלמדו כראוי.

(מהפסקת

עיקרי האירועים בתקופה: 8 אוגוסט 70 - 6 אוקטובר 1973

האש, לאחר מלחמת ההתשה, ועד פתיחת המלחמה)

את אירועי תקופה זו ניתן לכלול תחת הכותרות הבאות:

< מגעים מדיניים - ניסיונות להשגת הסכמים, שימנעו מלחמה.

< צה"ל, הקמת סדר-כוחות (סד"כ) ואימונם.

< מצרים וישראל לקראת המלחמה - עדכון מצב.

מגעים מדיניים – ניסיונות להשגת הסכמים שימנעו מלחמה

* קדמו לאוגוסט 70 ניסיונות להשגת הסדרים מדיניים בשנים 68-69, ע"י יארינג - המתווך מטעם האו"ם וכן ע"י רוג'רס – מזכיר המדינה האמריקאי, שחתרו להשגת הסכם שיביא לנסיגת ישראל מחלק או מכול סיני, על בסיס החלטת האו"ם 242. מצרים דחתה ההצעה ואף ישראל. המאמצים להשגת הסדר, ע"י יארינג ורוג'רס, נמשכו גם בראשית שנת 71, אך ללא תוצאות חיוביות. גם הניסיונות של רוג'רס בהמשך, בשנת 73 עם ברה"מ ובלעדיה, ב-מחצית 71 ובפברואר 73 – הוכשלו.

* אחד המאמצים, בשנת 1971, להשגת הסדר מדיני, קשור היה לצה"ל.

משה דיין הציג הצעה מצרית (?) : ישראל תיסוג מהתעלה למרחק של קו המעברים (כ- 20 – 30 ק"מ. אם אפשרות, אולי, לקיום תצפיות בקו החת"מ, כ- 7 עד 12 ק"מ מהתעלה). מצרים תעביר שוטרים ותמקם אותם במספר מקומות בגדה המזרחית של התעלה. המצרים ינקו התעלה ויפתחו אותה לשיט אזרחי.

דיין ביקש שהמטכ"ל יכין הצעה לדיון. באותה תקופה מכהן עדיין כרמטכ"ל – חיים בר לב, ר' אג"ם - דוד אלעזר (דדו) ואנכי ע' ר' אג"ם. הוטל עלי להכין ההצעה לדיון. מאחר וההצעה הייתה כללית, חסרו בה נושאים משלימים רבים. למעשה הייתה זו מעין מסגרת לתכנית-עקרונית. אך מטרתה הייתה ברורה לחלוטין – ניסיון להגיע להסכם ביניים, עם מצרים, שעשוי למנוע מלחמה.

בדיון המטכ"ל הוצגה התכנית, ובדיון היו הדעות חלוקות. דדו, מספר אלופים ואנכי היינו בעד, דיין – שרהב"ט נראה שהיה גם בעד, בעוד הרמטכ"ל – בר לב ואלוף הפיקוד – אריק שרון היו נגד. דיין סיכם - מאחר והרמטכ"ל ואלוף הפיקוד היו נגד הוא יעביר הנושא להחלטת רה"מ – מאיר.

בדיון אצל רה"מ (בו לא השתתפתי), הוצגו הדעות בדומה לדיון המטכ"ל, ורה"מ שאלה לדעת דיין שענה (במקום לומר דעתו) - "תחליטי את". וגולדה מאיר סיכמה – "אינני יכולה להחליט כנגד דעתם של הרמטכ"ל ואלוף הפיקוד", והיא דוחה את ההצעה – התכנית.

במהלך הדיון אצל רה"מ – גולדה מאיר, נאמרו דברים נוספים שחשובים להבנת דחיית ההצעה ע"י ישראל. גולדה שאלה – באם נדחה ההצעה, מה יקרה כאשר תהיה מלחמה? ונענתה כי - לא מאמינים שמצרים מסוגלת כיום לפתוח במלחמה, ובאם כן, המצרים לא יצליחו לצלוח התעלה ולהשיג הישגים קרקעיים ניכרים. צה"ל מוכן ויש מספיק כוחות לבלום התקיפה, ועם הגעת כוחות המילואים ניתן יהיה גם לצלוח התעלה מערבה. וגולדה אמרה - לאחר המלחמה נחזור למעשה לאותו מצב בו התחלנו המלחמה. ומה אז? מה בעצם התכלית המדינית?

ב"רב-שיח" שקוים אצל רה"מ, (הן בשלב הפתיחה והן בשלב הסיום, ללא הסטנוגרמה), ניתן היה לחוש ביוהרה, בזלזול ביריב ובזחיחות הדעת.

האם הדחייה הייתה בעיקר מטעמים צבאיים או היו גם סיבות מדיניות? אין ספק שאצל הרמטכ"ל – חיים בר-לב, הסיבה העיקרית הייתה צבאית. אך היו גם סיבות מדיניות.

כהשלמה לנושא המגעים המדיניים והניסיונות להשגת הסדרי ביניים, נכון להציג הדברים בחתך השחקנים הראשיים:

-- אירועים

* ארה"ב –

משפיעים: ארה"ב מעורבת במלחמת וייטנאם; הרצון לשמור על הדטנט (התאום הנדרש בין ארה"ב לברה"מ למניעת סכסוכים מקומיים שיהפכו לתקריות ברמה עולמית, העלולים לכלול עימות-איום בנשק גרעיני); קיסניג'ר בתפקיד היועץ לביטחון לאומי, (וב- ספט' 73 מתמנה למזכיר המדינה); ויליאם רוג'רס – מזכיר המדינה ועוזרו ססקו; משבר ווטרגייט – ניכסון;

-- **רוג'רס** , מזכיר המדינה , פעל בעיקר בזירת המזה"ת , ושאף להשגת הסדר מדיני מלא או חלקי בין ישראל ומצרים , גם תוך שת"פ עם הסובייטים . הצליח להביא להפסקת האש בין מצרים וישראל באוגוסט 70 . בעוד **קיסנינג'ר** פעל בעיקר בזירות ויטנאם , סין , אירופה – בהצלחה ובהשפעה רבה על מדיניות החוץ של ארה"ב . קיסנינג'ר לא השלים עם הגישה של רוג'רס במזה"ת . ולמעשה הכשיל את מאמצי רוג'רס ב-69 , באוגוסט 70 , במחצית 71 , ובפבר' 73 . וזאת תוך מעורבות גלויה במשרדי הממשל , ובסתר (שיחות והבטחות) עם הדרגים המדיניים בישראל ובשגרירות ישראל בוואשינגטון .

קיסנינג'ר , במטרה להחליש או להוציא את הסובייטים מהשפעתם במזה"ת (צבאית וכלכלית) , העדיף את הקפאת המצב (תוך מתן אמל"ח לישראל) , ולהביא את המצרים להכנה שרק ארה"ב תוכל להשפיע על ישראל ולסייע למצרים בתחום המדיני – לצאת מהקיפאון המדיני ולהשיג שינוי-מצב בסיני . מעשית , תכנן קיסנינג'ר לבצע בינואר 74 , רק לאחר הבחירות בישראל (אוקטובר 73) .

-- **קיסנינג'ר** , לא חזה את המלחמה . הוא הופתע . הוא היה משוכנע שלערכים אין אופציה צבאית ("התבדחנו על הנעלים שהמצרים השאירו בחולות סיני ב-67") , ואף הצהיר , מאוחר יותר – "לו ראינו את הנולד , אפשר היה למנוע את המלחמה" , (זה נכון . השאלה – האם הוא היה תורם לכך ?) .

-- בריה"מ

* **בריה"מ**

מעורה במזה"ת עוד מלפני מלחמת "קדש" (56) , בדגש על סיוע צבאי (אמל"ח , יועצים , ולעתים שיגור יחידות סובייטיות) , מתן מטריה מדינית , סיוע כלכלי , והקמת בסיסים בזירה (כולל ימיים ואוויריים) . בריה"מ בגישה למזה"ת העדיפה את סוריה על פני מצרים (למרות שהיקף האמל"ח שנשלח בשלב זה למצרים , היה גדול יותר , מזה שנשלח לסוריה) .

-- בריה"מ , השותפה ומספקת אמצעי הלחימה לסוריה ולמצרים , **הושפעה באופן ניכר מתוצאות מלחמת "ששת-הימים"** . העלינו את הצבאית שצה"ל הוכיח במלחמה זו הביא את בריה"מ להכרה שמלחמה נוספת באזור , לא רצויה מבחינתה , באם ברצונה לשמור על מעמדה הבכיר באזור זה . לכן ניסתה ותמכה בכל ניסיון להגיע להסכם שימנע חידוש המלחמה בין הצדדים .

-- בריה"מ תמכה בדטנט ובשימורו . מדינית פעלה בריה"מ למנוע מלחמה ע"י קידום האפשרויות להשגת הסכמי-ביניים בין מצרים וישראל , הן במסגרת האו"ם והן בשת"פ עם ארה"ב . אך ללא הצלחה . נאלצה לסייע ולשלוח אמל"ח רב , יועצים ומפעילי ציוד ויחידות (בדגש לטק"א , נ.ט. וטק"ק) לסוריה ולמצרים . -- מצרים וסוריה לא שיתפו את ברה"מ במועד פתיחת המלחמה . אבל סוריה (כנראה) הודיעה לסובייטים על המועד כ-48 שעות לפני פתיחת המלחמה ואלה הוציאו את היועצים ומשפחותיהם כ-24 שעות לפני מועד פתיחת המלחמה , בצורה גלויה . עובדה שנרשמה במסגרת "הסימנים המעידים" על מלחמה קרובה .

* **מצרים**

-- ב-18 ספטמבר 1970 נפטר נאצר ובמקומו נבחר כנשיא מצרים – אנואר סאדאת , שנחשב כמנהיג ואדם חלש יחסית . נאצר היה חסיד הקשרים עם בריה"מ בעוד סאדאת חיפש האפשרות לשת"פ עם המערב , בעיקר עם ארה"ב (לה יש יחסים והשפעה על ישראל) . לכן סילק חלק מאנשי נאצר . סאדאת חתר גם להסדר – ביניים עם ישראל , מתוך הבנה שזו האפשרות היחידה שתוכל למנוע מלחמה .

אחרת , הוא יהיה חייב לפעול לפי תכנית נאצר – צליחת התעלה ותקיפה מזרחה , לפי האמרה - "מה שנכבש בכוח יוחזר בכוח" . ובניסיונו להרחיק את בריה"מ ולקרב את ארה"ב , הוא יזם את סילוק היועצים הסובייטים ב-יולי 72 (יש הטוענים שזה נעשה למראית עין בלבד) , אך חתם על הסכם-ידידות עם בריה"מ במאי 71 , וזאת המשיכה לספק אמל"ח למצרים . לקראת אוקטובר 73 ראה עצמו סאדאת משוחרר "מהאחיזה" הסובייטית במצרים .

-- באשר לניסיון להגיע להסכם-ביניים עם ישראל , הרעיון המרכזי של סאדאת היה שישראל תיסוג , בשלב ראשון מהתעלה (וזו תנוקה ותפתח לשיט אזרחי) . ולאחר מכן תיסוג מכול סיני . ניסיונות אלה נעשו על ידו בשנים 71-73 , תוך שת"פ עם ארה"ב וכנראה גם עם בריה"מ .

-- סאדאת דרש כי בהסכם-הביניים ייכתב כי לנסיגה זו של ישראל יהיה המשך . עליה לסגת , בסופו של דבר , מכול סיני . הוא חשש כי עם פתיחת התעלה לשיט אזרחי , יוצר מצב חדש בשטח . צה"ל יהיה

ממוקם לא הרחק מהתעלה הפתוחה, ומה יקרה באם, במצב זה, צה"ל יסרב להמשיך לסגת? מצרים תהיה אז במצב בלתי נסבל. נדרשת לכן התחייבות ישראל להמשיך הנסיגה (ואולי אף ערבות בינ"ל לכך). אך ישראל (בתמיכה אמריקאית) סירבה.

-- למרות ניסיון מצרים להגיע להסכם-ביניים גם ב-1973 (הסכם ל-"אי לוחמה"), מסתבר כי סאדאת החליט כבר במחצית 72 כי ייצא למלחמה. הוא מנה מספר סיבות מדוע החליט כך (יפורט עוד בהמשך).

* ישראל -

-- אירועים

משפיעים: בשנים 70-72 הספקת אמל"ח (מטוסים, מסוקים, טנקים ונגמ"שים) מארה"ב לישראל; משבר "ספטמבר השחור" - שנת 70. חדירת שריון סורי לירדן, מתן גיבוי אמריקאי-ישראלי לירדן; חיסול מדינת הפת"ח בירדן; "תכנית אלון" (72) - הבטחת גבולות בטוחים לישראל.

-- באשר להצעת דיין למטכ"ל (שנת 1971) - יועצי רוח"מ חשבו שאל לה לישראל להתחייב לסגת מכול סיני (גם תמורה להסכם-שלום, בעתיד?). הדרג המדיני - פוליטי - צבאי, עדיין מאוהב בסיני ובשארם-א-שייח, (משה דיין: "עדיף שארם-א-שייח בלי שלום מאשר שלום בלי שארם-א-שייח"). כולם בטוחים במצב "שלא היה אף פעם טוב יותר", "השטחים" בדינו, "לא חוזרים לקווי 67".

-- צה"ל חזק, צבאות מצרים וסוריה נחותים. מלחמת "ששת הימים" השיגה את "ההרתעה הנדרשת". ובכלל - "לא צפויה מלחמה בעתיד הקרוב" (עמדת המודיעין והקונצפציה).

-- ישראל "שכחה" כי - סיני שייכת למצרים. ישראל כבשה את סיני פעמיים. לראשונה ב-56

"מלחמת קדש". בשיחותי עם המצרים בג'נבה ואח"כ גם בקהיר, הוזכרה מלחמה זו כדוגמא נוספת לתוקפנותה של ישראל. העובדה שישראל תמכה באנגליה וצרפת (הקולונלים. מחזיקי המנדט על מצרים, סוריה וישראל - מאז 1922), כאשר רק לפני מספר שנים מצרים וגם ישראל השתחררו ממנדט קולוניאלי זה. עבור מצרים, **התקיפה המקדימה** של ישראל ומתן "הסיבה" לתקיפת אנגליה וצרפת במלחמה זו, היה מעשה תוקפני, "בוגדני" ומאכזב. **ובשנייה ב-67**, מלחמת "ששת הימים". ישראל התכוונה, ע"י מהלך מלחמתי מקדים/מונע, להסיר "האיום המצרי" (האמתי / המדומה?) מעל ישראל, ע"י כיבוש קדמת סיני (קו כללי - אל-עריש ודרומה). אך שכחה לעצור עד הגעתה לתעלת סואץ (גם כאשר דיין ניסה, מאוחר מדי, לעצור הכוחות לפני ההגעה לתעלה, בקו-המעברים המיתלה והג'די).

-- מלחמות אלה, מהעבר הקרוב (ל-73), והתנהלות ישראל במלחמות אלה, במיוחד לאחר מלחמת "ששת הימים", כאשר ישראל מחזיקה בכול "השטחים" (ומחכה לטלפון מהערבים), לא הוסיפו למצרים הרגשת ביטחון ואמינות שישראל אכן מעוניינת בהסכם-ביניים שיהיה לו המשך חיובי מבחינת מצרים.

* *

השלמה אישית: ב-67, הטיל עלי האלוף טל לתכנן את-**הבקעת האוגדה בציר החוף רפיח - אל עריש** (הוא ידע

כי ב"קדש" 56, עסקתי בתכנון ובביצוע הבקעת אוגדת השריון בפיקודו של ח.לסקוב, ומ.זורע, בדיוק באותו שטח, לאותה המטרה, ובאותה מפקדת אוגדה של גי"ש).

היציאה למלחמה, ביקר אצלנו דיין, (שהתמנה אז לשרהב"ט) והתכנית האוגדתית הוצגה בפניו. בשלב הדיון והשאלות, שאלתי את דיין מה יקרה אחרי שנגיע לקו אל-עריש, האם יש תכנון להמשיך? (כפי שקרה ב-56), והוא ענה "אנחנו נשמח מאד אם תגיעו לקו אל-עריש, אני אסתפק בכך". אחרי הרבה שנים (למעשה בשנת 1981), לאחר שסיימתי תפקידי כמפקח"ל המשטרה, פנה אלי דיין בבקשה שאסייע לו לקראת הבחירות לכנסת של יוני 81, במפלגה שהקים - "תל"ם. הסכמתי, ואגרתי שוב שעות רבות עם דיין, הפעם על "אזרחי" (כולל עוד קודם, בישיבה המשותפת שלנו בתחרויות הכדורסל של מכבי-ת"א, שם שמשתי כמנחה מקצועי. דיין שנא כדורגל "עד שרואים גול", ואהב כדורסל "כאן יש כל הזמן אקשן"). בפגישות בביתו, חזרנו לדבר גם על אירועים מהעבר. אני הקשתי עליו בארבע אירועים שקרו (בהם הייתי מעורה) שלדעתי לא נהג בהם נכון:

* התנהגותו בדיון אצל גולדה על הסכם הביניים בשנת 1971, התכנית שהכנתי בזמנו לדיון מטכ"ל; (על כך התייחסתי לעיל). הוא התלבט בתשובה וענה (לא בדיוק לשאלה, אך מבחינתו לעניין) - "אינני מתאים ואף לא ביקשתי בעבר להיות ראש ממשלה".

* הסתרת נתונים מהדרג הצבאי, לקראת ובעת מלחמת "קדש" - 56 . וכתוצאה , קרו מספר אירועים ומהלכים שגויים של כוחותינו (כתבתי על כך בזמנו , ואף התייחסתי לכך בהרצאות על מלחמת "קדש" – 56) .

* התכנון הלא מושלם של מהלכי האגדות במלחמת "ששת-הימים" בסיני. (האירוע המוזכר לעיל). הוא הודה כי אכן טעה ונכון היה לתכנן שלב נוסף, למקרה של הצלחה , בו יוטל **לכבוש את סיני** עד קו המעברים ולהשאיר את התעלה , מבחנתנו – פתוחה.

* ההכנות והדיונים באשר להסכם השלום עם מצרים , שנעשו ללא מעורבות המטכ"ל , (אגע בכך עוד בהמשך)

* *

--לסיכום : ישראל שוכנעה (ע"י גורמי פנים וגורם חיצוני) שלא לבצע הסכם-ביניים , שיכול היה בוודאות למנוע את מלחמת יום-הכיפורים. ישראל טעתה.

* * * *